

Celal Bayar ve Yassıda Mahkûmlarının Affının Basına Yansımaları (1966)

Celal Bayar and Yassıda Prisoners' of Forgiveness Reflections to The Press (1960)

Murat AKGÜMÜŞ

Dr. Adalet Bakanlığı. Ankara, Türkiye.

Phd. Ministry of Justice. Ankara, Turkey.

Orcid: 0000-0002-8516-9416, murat.akgumus@adalet.gov.tr

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Akgümüş, M. (2025). *Celal Bayar and Yassıda Prisoners' of Forgiveness Reflections to The Press (1960)*. Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute, 69, 198-215

Akgümüş M. (2025). Celal Bayar ve Yassıda Mahkûmlarının Affının Basına Yansımaları (1966). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 69, 198-215

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: December 27, 2024/ 27 Aralık 2024

Accepted/Kabul Tarihi: July, 15, 2025/15 Temmuz 2025

Published/Yayın Tarihi: September 30, 2025/ 30 September 2025

Pub Date Season/Yayın Sezonu: September/Eylül

Issue/Sayı: 69

Pages/Sayfa: 198-215

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Murat Akgümüş).

Conflict of Interest/Çıkar Beyanı

There are no conflicts of interest./Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile çıkar çatışması yoktur.

Declaration of Authors' Contribution/Yazarların Katkı Oran Beyanı

This article has one author and the contribution rate of the author is 100 %/Bu makale tek yazarlıdır ve yazarın katkı oranı yüzde 100'dür.

Copyright & License/Telif Hakkı ve Lisans: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0./Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

Öz

Türkiye, 1946 seçimleriyle birlikte çok partili sisteme geçti. 1946 yılında kurulan Demokrat Parti 1950 seçimleriyle iktidara geldi. 1954 ve 1957 seçimlerini kazanan Demokrat Parti, on yıl iktidarda kaldı. Celal Bayar ve Demokrat Partililer, 1950'li yıllarda Türkiye'ye yön verdiler. Demokrat Parti iktidarı, 27 Mayıs 1960 Darbesi ile sona erdi. 27 Mayıs 1960 Darbesi, 1950-1960 yılları arasında iktidarda olan Celal Bayar ve eski Demokrat Partililerin yargılanıp cezalandırılmasına neden oldu. Hapis cezasına çarptırılan Celal Bayar ve eski Demokrat Partililer, 1961-1966 yılları arasında tahliyeleri ve affıyla gündeme geldi. 1961-1966 yılları arasında yayınlanan gazetelerde Celal Bayar ve eski Demokrat Partililerin serbest bırakılması ve af edilmesiyle ilgili pek çok haberin yer aldığı görüldü. Gazeteler, eski Cumhurbaşkanı olması nedeniyle Celal Bayar'a sayfalarında daha çok yer verdi. Gazetelerin sık sık Celal Bayar ve eski Demokrat Partililerden bahsetmesi, Celal Bayar ve Yassıada mahkûmları için af yasasının çıkartılmasını gündeme getirdi. Bu çalışmada Celal Bayar ve Yassıada mahkûmlarına yönelik af sürecinin basında nasıl yer aldığı incelenmiştir. Çalışma kapsamında 1961-1966 yıllarına ait beş gazete incelenmiştir. Doküman analiz yöntemin kullanıldığı bu çalışmada 1961-1966 yılları arasında yayımlanan süreli yayınlar, kitaplar, makaleler, elektronik kaynaklar, incelenerek tarihi verilere uygun olarak sunulmuştur. Araştırma kapsamında gazete haberleri kronolojik sıraya göre sunulmuştur. Bu makale Celal Bayar ve Yassıada mahkûmlarının af sürecini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Cezaevi, Af, Gazete, vb.

Abstract

Türkiye transitioned to a multi-party system with the 1946 elections. The Democratic Party, founded in 1946, came to power with the 1950 elections. The Democratic Party, which won the 1954 and 1957 elections, remained in power for ten years. Celal Bayar and members of the Democratic Party guided Turkey in the 1950s. The Democratic Party's rule ended with the May 27, 1960 Revolution. The May 27, 1960 Revolution caused Celal Bayar and former Democratic Party members, who were in power between 1950 and 1960, to be tried and punished. Celal Bayar and former Democratic Party members, who were sentenced to prison, came to the fore with their release and amnesty between 1961 and 1966. It was seen that there were many news about the release and amnesty of Celal Bayar and former Democratic Party members in the newspapers published between 1961 and 1966. Newspapers have more gave place to Celal Bayar in their pages because he was the former President. The fact that newspapers frequently mentioned Celal Bayar and former Democratic Party members has brought enactment of the amnesty law for Celal Bayar and Yassıada prisoners to the agenda. In this study, it was examined how the amnesty process of Celal Bayar and Yassıada prisoners was covered in the press. Within the scope of the study, five newspapers belonging to the years 1961-1966 were examined. In this study, where the document analysis method was used, periodicals, books, articles and electronic resources published between 1961-1966 were examined and presented in accordance with historical facts. Within the scope of the research, newspaper news was presented in chronological order. This article has been prepared to reveal the amnesty process of Celal Bayar and Yassıada prisoners.

Keywords

Prison, Amnesty, Newspaper, etc.

Giriş

Demokrat Parti, 1946 yılında Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü tarafından “merkez sağ” olarak ifade edilen liberal-muhafazakâr bir parti olarak kurulmuştur. DP, 1950 genel seçiminde %54 oy alarak iktidar olmuştur (Şahin, 2018, s. 5, 13). DP iktidarı antidemokratik uygulamalarından dolayı, basın ve bazı aydın grupların desteğini kaybetmiştir (Kocabaş, 2011, s. 518-519). DP’yi destekleyen kesim zamanla partiden kopmaya başlamıştır. İlk olarak Atatürkçü aydınlar partiden ayrılmıştır (Bozdağ, 1991, s. 31). 27 Haziran 1956 tarihli Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanun ile siyasi partilerin açık hava toplantıları yasaklanmış, kapalı spor salonu toplantıları ise izne bağlanmıştır (Demirel, 2011, s. 251). Menderes, muhalefetin iktidara karşı kin ve husumet cephesi oluşturulduğunu belirterek, halkı Vatan Cephesi etrafında toplamaya çağırmıştır (İpek, 2024, s. 878). DP, Vatan Cephesini partizan bir zihniyetle hareket ederek oluşturmuştur. DP, 1957 yılından sonra basın ve muhalefet üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. DP Meclis çoğunluğunu kullanarak 18 Nisan 1960’da Meclis Tahkikat Komisyonu kurulmasını sağlamış, muhalefet ve basını susturmaya çalışmıştır (Yazıcı, 2015, s. 84, 86). Tahkikat Komisyonunun kurulması DP’nin diktatörlüğe gitmesine, iktidar ve muhalefet arasında gerginliğin artmasına neden olmuştur. Üniversite öğrencileri, DP’nin kurduğu Tahkikat Komisyonuna tepki göstermek için gösteriler düzenlemeye başlamıştır (Demirel, 2011, s. 322, 331). Bu doğrultuda üniversite öğrencileri 28 Nisan 1960’da İstanbul’da; 29 Nisan 1960’da Ankara’da iki ayrı gösteri düzenlemiştir. 28-29 Nisan Olayları esnasında 2 öğrenci ölmüş, 100 kadar öğrenci ve çok sayıda polis yaralanmıştır (Aydemir, s. 2016, s. 324). Adnan Menderes hükümeti, 28-29 Nisan olayları sebebiyle sıkıyönetim ilan etmiş, gazetelere yayın yasağı getirmiş, 15 gün boyunca İstanbul Üniversitesi kapatmış, İstanbul ve Ankara’da gece sokağa çıkma yasağı uygulamıştır (Kocabaş, 2010, s. 13-14). Başbakan A. Menderes, artan gerilimi azaltmak için hukuk profesörü Ali Fuad Başgil’in görüşüne başvurmuştur. A. F. Başgil, A. Menderes’e şu tavsiyede bulunmuştur:

“Her şeyden önce Menderes kabinesi derhal istifa etmelidir. Bundan sonra, mümkün olduğu nispette, muhalefete de birkaç bakanlık vererek, meclisteki mutedil şahsiyetlerden yeni bir kabine kurulmalıdır. Böyle bir kabine kurulduğu takdirde bir nevi millî birlik kabinesi olarak görev yapacaktır. Bu şekilde hareket edildiği takdirde muhalefet hükümeti itham etmek için bahane bulamayacak ve siyasi tansiyon düşmüş olacaktır” (Başgil, 2008, 133-136).

1960 yılına gelindiğinde DP; ordudan, polisten, üniversiteden, basından, siyaset kurumundan desteğini kaybetmiş tamamen yalnız kalmıştır. Yalnız halkın belli bir kesimi DP’yi desteklemeye devam etmiştir. Bu nedenle DP iktidarı, 27 Mayıs öncesi orduyla, basınla, muhalefetle mücadele etmek zorunda kalmıştır (Sambur, Demirci, Dalar vd. 2017, s. 280-283). Menderes, 27 Mayıs öncesi yeni bir kabinenin kurulması için görevden ayrılmak istemiş ancak Bayar’dan dolayı harekete geçememiştir (Demir, 2011, s. 227-228). Siyasi tansiyonun yükselmesi, bu durumun daha fazla devam edemeyeceği görüşünün ağırlık kazanması üzerine orduda darbe için örgütlenme çalışmaları başlamıştır. En sonunda Özdağ, Ersin Er, Türkeş, Madanoğlu ve Baştuğ gibi isimler Menderes’in Eskişehir’e düzenlediği seyahatin gecesi 27 Mayıs 1960 Darbesi’ni gerçekleştirmiş ve idareyi ele almıştır (İpekçi ve Coşar, 1965, s. 155-160, 188). 27 Mayıs’tan Darbesi’nden sonra Orgeneral Cemal Gürsel başkanlığında kurulan Millî Birlik Komitesi ülkenin yönetimi devralmıştır. Millî Birlik Komitesi, Bayar ve eski Demokrat Partililerin yargılanması için Yassıada Mahkemeleri’ni kurmuştur. Yassıada Mahkemeleri, Bayar, Menderes, Koraltan, Köprülü, bakan, milletvekili ve bürokratlardan oluşan eski DP’lileri yargılamıştır (Topçu ve Topçu, S. A. 2017, s. 66-67).

Yüksek Soruşturma Kurulu, Yüksek Adalet Divanı’na sevk edilen sanıkların duruşmasına 14 Ekim 1960 tarihinde başlamıştır. İlk duruşma Bayar ve Ökmen’in yargılandığı “Köpek Davası” olmuştur (Milliyet, 15 Ekim 1960). Yassıada Mahkemeleri yargılamaları, 11 ay devam etmiştir. Yassıada Mahkemeleri eski cumhurbaşkanı, Melis başkanı, başbakan dâhil 592 sanıktan 367 sanık hakkında hapis cezası, 15 sanık hakkında idam cezası

vermiştir. Ancak Yassıada Mahkemeleri, 123 sanık hakkında hiçbir ceza vermemiştir (Teknaz, 2023, s. 4). Yassıada yargılamaları, 14 Ekim 1960'ta başlamış, 15 Eylül 1961'de sona ermiştir. Yassıada yargılamaları 11 ay 1 gün sürmüştür. Bu süreçte Yassıada mahkemelerinde 287 celse görülmüş ve 1033 saat süren yargılama yapılmıştır (Yalansız, 2012, s. 2587). Milli Birlik Komitesi, Bayar hakkında verilen idam cezasını ilerlemiş yaşını gerekçe göstererek ömür boyu hapis cezasına çevirmiştir. Hapis cezasına çarptırılan Bayar ve eski Demokrat Partililer Yassıada'dan Kayseri ve Adana Cezaevi'ne gönderilmiştir. Bayar, bir kısım DP'lilerle beraber Kayseri Cezaevi'ne nakledilmiştir. Eski cumhurbaşkanı ve Yassıada mahkûmlarının Kayseri Cezaevi'ne getirilmesi üzerine gazetelerde Kayseri ile ilgili haberler daha sık yer almaya başlamıştır. 1961 yılından itibaren eski cumhurbaşkanına ve Yassıada mahkûmlarına ev sahipliği yapan Kayseri, Yassıada Mahkûmlarının cezaevi serüveni olarak tarihe geçmiştir (Bayar, 1999, s. 13). 27 Mayıs 1960 Darbesi, Türkiye'de demokrasiyi kesintiye uğratmış ve DP'nin kapatılmasına neden olmuştur. 27 Mayıs Darbesi nedeniyle Türk demokrasisi yara almıştır. 1960 Darbesi'nden sonra Türkiye'de her on yılda bir darbe yapılır hale gelmiştir. 27 Mayıs Darbesi'nden bir yıl sonra partiler için uygulanan yasak ortadan kalmış ve yeniden partiler siyaset yapmaya başlamıştır. 1960 Darbesi'nden sonra DP'nin oy tabanına hitap etmek üzere Adalet Partisi (AP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP) adında iki siyasi parti kurulmuştur. 15 Ekim 1961 seçimleri ile ülkenin idaresini ordudan, seçilmişlere geçmiştir (Dursun, 2001, s. 12-13, 24-29).

Gazeteler, siyasi görüşü ve yayın ilkesi doğrultusunda Bayar ve Yassıada mahkûmlarının af sürecini ele almıştır. Yapılan araştırma neticesinde Hâkimiyet* gazetesinin eski cumhurbaşkanı ve Yassıada mahkûmları ile ilgili çok sayıda haber yaptığı görülmüştür. Hâkimiyet gazetesi Yassıada mahkûmları ile ilgili yaptığı haberleri büyük puntolarla, manşetten, resim kullanarak okuyucularına aktarmıştır. Hâkimiyet gazetesi, eski cumhurbaşkanı ve Yassıada mahkûmlarından sabık cumhurbaşkanı, sabık meclis başkanı, sabık milletvekili diye söz etmiştir. Nitekim Hâkimiyet gazetesinde “Refik Koraltan, Dün İstanbul Topkapı Cezaevine Nakledildi” başlıklı haberde eski Meclis başkanı için sabık Meclis başkanı ifadesini kullanmıştır. Gazetenin Demokratlara karşı yaklaşımını göstermek üzere 1963 tarihli habere aşağıda yer verilmiştir.

Sabık Meclis Başkanı olan Refik Koraltan, Yassıada'dan Kayseri Cezaevi'ne getirilmiştir. Gut Hacmesi hastalığından dolayı bir süre cezaevi revirinde tedavi gören Refik Koraltan, daha sonra hastanede tedavi göremeye başlamıştır. Refik Koraltan, Bayır'ın tahliye edilmesi üzerine Kayseri Cezaevi'nden İstanbul Topkapı Cezaevi'ne nakledilmiştir (Hâkimiyet, 20 Nisan 1963, s. 1).

Kayseri Cezaevi'nde bulunan eski cumhurbaşkanı Bayar'ın sağlık sorunlarının 1963 yılı başlarında giderek artması üzerine Bayar'ın cezaevinde tahliye edilmesi gündeme gelmiştir. Bunun üzerine hükümet, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek Bayar'ı 22 Mart 1963 tarihinde Kayseri Cezaevi'nden tahliye etmiştir (Yalansız, 2012, s. 2587). 23 Mart 1963 tarihli Hürriyet gazetesi, “Bayar Serbest” başlıklı haberinde eski cumhurbaşkanı Bayar'ın tahliyesinden söz etmiştir. İlk kez cezaevinden tahliye edilen Bayar'ın basına verdiği beyanatında şu ifadeleri kullanmıştır:

Beyanat vermeyi düşünmedim. Ancak sayın basınımızın hakkımda gösterdiği alakadan çok mütehasş olduğum için, bir kaç kelime ile sizlere hitap etmeyi bir zaruret olarak gördüm. Sağlık durumum cezaevindeki hayatımı derinden etkilediği için beni altı ay süreyle serbest bıraktılar. Bunun benim için hiç bir kıymeti yok. Benim kadar belki benden daha fazla memlekete hizmet etmiş değerli arkadaşlarımı beton duvarlar arasında bıraktım. Şu anda bu hazin olayın tesiri altındayım. Son söz olarak şunu söylemek isterim, sıkıntılı dönemde bizi teselli eden ve isnat noktamız büyük, asil Türk milletinin itimat ve muhabbeti olmuştur (Hürriyet, 23 Mart 1963, s. 1).

Milliyet gazetesi ise Bayar'ın 1964 yılı cezaevi tahliyesine değinmiştir. Gazetede “Celal Bayar dün gece muvakkaten tahliye edildi” başlılığıyla yer alan haberde Bayar: “Tahliye edilmemden dolayı çok memnun oldum. Ankara ve İstanbul'a gideceğim, Ankara'ya gidersem bir kaç gün orada kalıp kendimi muayene ettireceğim. Daha sonra İstanbul'a gideceğim. Burada istirahat çekileceğim, kimseyle görüşmek istemiyorum” demiştir (Milliyet, 8

* Hâkimiyet gazetesi, Şaban Sarıyıldız tarafından günlük siyasi gazete olarak 30 Ağustos 1950 tarihinde yayımlanmaya başlanmıştır. Gazete, Hâkimiyet milletindir, sloganıyla yayın yapmıştır. Gazete, günümüzde Hâkimiyet 2000 olarak yayımlanmaya devam etmektedir.

Kasım 1964, s. 1, 7). Kayseri Cezaevi'nden tahliye edilen eski cumhurbaşkanı ile ilgili haber yapan Hürriyet ve Milliyet gazetesi, Bayar'ın cezaevi tahliyesini olduğu gibi nakletmeye özen göstermiştir. Her iki gazete eski cumhurbaşkanının cezaevi tahliyesini fotoğraflayarak haber yapmıştır. Eski cumhurbaşkanı ve Yassıada mahkûmları ile ilgili haber yapan Hâkimiyet, Hürriyet ve Milliyet gazetesi yorum ve değerlendirme yapmaktan kaçınmış; bu tür haberleri olduğu gibi aktarmış ve tespitte bulunmuştur.

Adalet gazetesinin Eylül 1966'ya kadar yayınlanan sayıları incelendiğinde, gazetenin eski cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıada mahkûmlarının affıyla ilgili birçok haber yaptığı anlaşılmıştır. Gazete, gündeme geldiği andan itibaren eski cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıada mahkûmlarının affına yer vermeye başladığı görülmüştür. Söz konusu gazetenin eski cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıada mahkûmlarının affıyla ilgili haber yaparken yorum ve değerlendirmeye yer verdiği anlaşılmıştır. Bu durum bahse konu olan gazetenin eski cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıada mahkûmlarının af kanuna gereken önemi verdiğini göstermektedir.

Gazetenin Demokrat Parti'nin sloganını kullanarak yayın yapması ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) döneminde baskı ve yıldırma politikalarına maruz kalması daha çok CHP'nin karşısında, Adalet Partisi'nin (AP'nin) yanında yer almasına neden olmuştur. Bu nedenledir ki gazetenin daha çok AP, eski cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıada mahkûmları lehinde haber yaptığı anlaşılmıştır. Cumhuriyet gazetesi, 1960 Darbesi'ni desteklemiş ve Demokratların ve onunla aynı siyasi gelenekten gelen AP'nin karşısında yer almıştır. Bundan dolayıdır ki gazete, Bayar ve Yassıada mahkûmlarının affını temkinli bir şekilde ele almıştır. Milliyet gazetesi, sağ ve sol cemahta yer almadığı gibi herhangi bir siyasi hareketin yayında da yer almamıştır. Bu nedenle gazete, Bayar ve Yassıada mahkûmlarının affını tarafsız bir şekilde ele alıp, okuyucularına aktarmaya özen göstermiştir (Akgümüş, 2024, s. 29, 32, 34). Hürriyet gazetesinin yayın politikası dönemsel olarak farklılık göstermiştir. Gazete, laiklik ve Atatürk'ü benimsemiş, batıcı, kapitalist ve küresel ekonomiyi savunmuştur. Gazete, baskıcı, kısıtlayıcı ve engelleyici uygulamaların karşısında yer almıştır. Bu nedenle gazete Bayar ve Yassıada mahkûmlarının affını kendi yayın ilkesi doğrultusunda ele alıp, değerlendirmiştir (Özkır, 2013, s. 67). Hürriyet gazetesi, özgürlük ve modern bir görüşü savunmuş, Cumhuriyet gazetesi sağ cemahta yer alan siyasi partilerin karşısında yer almış, Adalet gazetesi Demokratlar ve onların mirasçısı AP'yi ön plana çıkarmış, Milliyet gazetesi herhangi bir siyasi görüş ve düşünceyi benimsememiştir. Bu nedenle yukarıda bahsedilen gazetelerin Bayar ve Yassıada mahkûmlarının affını ele alış biçimi farklılık göstermiştir. Farklı bakış açılarını ortaya koymak üzere bu makalede; Adalet, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet ve Hâkimiyet gazetesinin haberleri incelenip, değerlendirilmiştir.

Adalet gazetesi, 1966 yılı başlarından itibaren af yasasına değinmeye başlamıştır. Gazete "Af konusu" başlıklı haberinde Başbakan Süleyman Demirel'in açıklamasına yer vermiştir. *"Demirel: Af mevzuunda yönetilen sorulara cevap vererek kanun tasarısının önümüzdeki günlerde Meclise verileceğini, affın şümulü hakkında konuşmayacağını dile getirmiştir. Af kanunu hazırlıkları henüz ikmal edilmediği gibi şümulü de tespit edilmemiştir. Parlamentoda görüşülüp münakaşa edilecektir"* demiştir (Adalet, 5 Ocak 1966, s. 1, 7).

Bayar ve Yassıada mahkûmlarının yargılamalarını konu edinen birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları; "27 Mayıs Darbesi Sonrası Celal Bayar ve Eski Demokrat Partililerin Türk Siyasi Hayatına Etkileri, Adnan Menderes'in Yargılanması ve İdamı, 27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi, Türkiye'de Siyasal Propaganda Araçlarının Kullanımına Bir Örnek: 27 Mayıs 1960 İnkılabı" adlı makalelerdir. Yassıada mahkemeleri ve Yassıada mahkûmlarını konu edilen çalışmalarda, Yassıada mahkemesi yargılamalarından, mahkeme kararlarından, mahkeme kararlarının uygulanmasından ve buna bağlı olarak Yassıada mahkûmlarının cezaevi tahliyelerinden söz edilmiştir. Bu çalışmaların yanında eski cumhurbaşkanı Bayar'ın cezaevi tahliyesini konu edinen iki makale yayımlanmıştır. Bunlardan birisi Mehmet Metin'in "Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden Tahliyesi Tahliyeleri ve Uluslararası Af Örgütü'nün Bu Konudaki Çabaları" adlı makale, diğeri ise Süleyman Aşık ve Nurettin Gülmez 'in, "Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden Tahliyelerinin Basına Yansımaları" adlı makaledir. Bayar'ın cezaevi tahliyelerini konu edilen makalelerde, Bayar'ın siyasi

hayatından, Yassıda yargılamalarından ve sağlık sorunlarına bağlı olarak Bayar'ın tahliyelerinden bahsedilmiştir. Bu makalede eski cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıda mahkûmları için çıkartılan af kanununa yer vermiştir. Çalışma kapsamında CHP öncülüğünde kurulan koalisyon hükümetleri döneminde eski cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıda mahkûmlarının nasıl cezaevinden tahliye edildiklerine ve AP döneminde Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affının nasıl gerçekleştiği ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affında AP'nin oynadığı rol de ortaya konulmuştur. Makaleye öncelikle farklı gazetelerin taranması ile başlanılmıştır. Bu mevzuyla yer veren gazeteler tespit edilip, incelendikten sonra bu çalışmanın ilgili bölümlerinde kaynak olarak gösterilmiştir. Makale Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affının nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Makale; Adalet, Cumhuriyet, Hâkimiyet, Hürriyet ve Milliyet gazetesinde 1961-1966 yıllarında yer alan haberler üzerinden eski cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affını ele almıştır. Çalışmada yukarıda bahsedilen gazetelerin konuyu ele alış biçimi ve haber yapma biçimi ortaya konulmuştur. Nitel araştırma yönetiminin kullanıldığı makalede süreli yayınlar, kronolojik sıraya uygun bir biçimde verilmiştir. Çalışmada kullanılan süreli yayınlar, Milli Kütüphaneden ve dijital ortamdaki temin edilmiştir. Aynı zamanda çalışma; arşiv belgeleri, dijital kaynaklar, kitaplar, tezler ve makalelerle desteklenmiştir.

1. Celal Bayar ve Yassıda Mahkûmlarının Affı

Bu bölümde koalisyon hükümetleri döneminde çıkartılan siyasi af kanunlarına ve AP döneminde eski Cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affına, Demirel Hükümeti'nin yürüttüğü çalışmalara ve 1966 yılında kabul edilen "Bazı Suç ve Cezaların Affına Dair Kanunun" öncesi yaşanan gelişmelere değinilmiştir. 27 Mayıs Darbesi'nden sonra parti sayısı artmıştır. CHP, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) gibi partilere YTP ve AP eklenmiştir. İlk koalisyon hükümeti CHP ve AP arasında kurulmuş, ardından CHP, YTP, CKMP ve bağımsızlardan oluşan ikinci koalisyon hükümeti kurulmuştur (Yalansız, 2006, s. 21-22). Hapis cezasına çarptırılan eski Cumhurbaşkanı Bayar ve Yassıda mahkûmların af yasası kabul edilmeden önce çıkarılan siyasi af yasalarına değinilecek olunursa, siyasi mahkûmlar için ilk af düzenlemesinin koalisyon hükümetleri döneminde kabul edildiği görülmüştür (Önal, 2017, s. 12, 14). İlk koalisyon hükümetini kuran CHP, Talat Aydemir ile 22 Şubat Darbe teşebbüsüne kalkışanları affını, AP ise Yassıda mahkûmlarının affını ileri sürmüştür. Uzun süren tartışmalar ve yapılan pazarlıklar neticesinde CHP ve AP siyasi af üzerinde uzlaşmaya varmıştır (Yalansız, 2006, s. 103, 113). 1962 tarihli af düzenlemesinden 4 yıl 2 ay hapis cezası alan 161 milletvekili ve 22 Şubat olayına karışan subaylar yararlanmıştır. Ancak bu düzenlemeden Kayseri Cezaevi ve Adana Cezaevi'nde bulunan siyasi mahkûmlar faydalanamamıştır (Önal, 2017, s. 12, 14). Siyasi af meselesi 1962 yılı Ekim ayında tekrar gündeme gelmiştir. Meclis, ikinci koalisyon hükümetinin hazırladığı siyasi affı 12 Ekim 1962'de kabul etmiştir. Siyasi af kanunu, 18 Ekim 1962'de Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu af kanunundan sınırlı sayıda mahkûmun yararlandığı için kısmi bir siyasi af olmuştur. Kısmi siyasi af kanunundan 282 Yassıda mahkûmu yararlanmıştır (Yalansız, 2006, s. 139). 16.10.1962 tarihinde Remi gazetesinde: Anayasayı ihlal suçundan Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenlerin cezalarının kısmi af kanunu yayınlanmıştır. Af Kanununu 1 Maddesine göre:

"1924 tarihli ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında 12 Haziran 1960 tarih ve 1 sayılı kanunun 6'ncı maddesi uyarınca kurulan Yüksek Adalet Divanınca Anayasayı ihlal suçundan Türk Ceza Kanununun 146'ncı maddesi gereğince mahkûm edilmiş olanların bu mahkûmiyetlerine ait ilamlarında yazılı muvakkat hürriyeti bağlayıcı cezalarından dörder senesi ile muayyen bir mntıkada ikametle emniyeti umumiye nezareti altına alınma cezaları affedilmiştir. 2. Maddesine göre: "Bu kanunun birinci maddesinden faydalananlar hakkında bil hakkın veya tahliye tarihinden itibaren bu mahkûmiyetlerinin tabii neticesi olan fiil ehliyeti sınırlandırılmış kişiler, kanunda belirtilen bir meslek ve sanattan men edilenler için bu hüküm uygulanmamıştır" (Resmî Gazete, 18 Ekim 1962, s. 8846).

AP, Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affını 1963 yılında gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala, Yassıda mahkûmlarının affı için Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'le görüşmüştür. Gümüşpala, AP grup toplantısında Gürsel'le yaptığı görüşmeye değinerek şunları söylemiştir: *"Yassıda mahkûmlarının affı için Gürsel'le görüştüğünü ve bu hususta Cumhurbaşkanıyla görüş birliğine vardıklarını... Kısmi bir affa taraftar olmadıklarını, 22 Şubat sorumlularının affı ne derece gerekliyse, Kayseri'deki eski Demokrat Partililerin affının da o derece gerekli olduğunu belirtmiştir"* (As, 2000, s. 155-156).

Hâkimiyet gazetesi, "Af Konusu Koalisyon Partilerini Sarsıyor" başlıklı haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, CHP'nin çoğunlukla Adana cezaevindekilerin, Uşak olayları sanıklarının ve muayyen suiistimal suçlardan mahkûm edilmiş olanların cezalarından beş yıl indirilmesini öngören genel bir af yasasının çıkartılmasından yana olduğunu belirtmiştir. Diğer koalisyon partilerinin CHP'nin bu teklifine itiraz etmeyecekleri bilinmekle beraber CHP'li yüksek dereceli memurlar arasında suiistimal suçundan dolayı sanık olarak yargılananlar hakkında farklı görüşler ileri sürüleceğinden dolayı anlaşmazlık çıkabileceği belirtilmiştir (Hâkimiyet, 14 Ocak 1963, s. 1). Cumhuriyet gazetesi, "CHP Komisyonu aflar şümülüne basın suçlarını da ithal etti" başlıklı bir haber yayınlamıştır. Gazete, CHP Gurubu'nun görevlendirdiği komisyon iki günlük bir çalışmanın ardından hazırladığı af taslağını parti başkanlığına sunduğunu belirtmiştir. CHP; basın suçlarının Adana cezaevinde bulunan polislerin, hırsızlık, ırza geçme, komünistlik suçları dışında adli suçların affedilmesini, önermiştir. CHP Gurubu da parti komisyonunun önerisini gündeme almıştır (Cumhuriyet, 15 Ocak 1963, s. 1). Hâkimiyet gazetesi, "Şehrimiz Bölge Cezaevindeki Siyasi Mahkûmlar Aftan Faydalanamıyor" başlıklı bir haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, Meclis Af Komisyonunun 21 Ocak 1963 Pazartesi günü yaptığı açık oturumda bazı maddeler üzerinde mutabık kaldığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda Meclis Af Komisyonu, 27 Mayıs öncesinde işlenen suçlardan üç yıl indirim yapılmasına 27 Mayıs sonrasında işlenen suçlardan ise beş yıl indirim yapılmasına karar verilmiştir. Ancak Meclis Af Komisyonu, Kayseri Cezaevi'nde bulunan siyasi mahkûmlara bir indirim yapılmamasına, yüz kıyartıcı suçların af kapsamına alınmamasına karar verilmiştir (Hâkimiyet, 22 Ocak 1963, s. 1). Hâkimiyet gazetesi, "Siyasi af Meclis'te reddedildi" başlıklı bir haber yayınlamıştır. Gazete, CHP öncülüğünde kurulan koalisyon hükümetinin Meclis'e getirdiği af yasasının Meclis'te görüşüldüğünü belirtmiştir. Meclis adli suçların affını kabul ederken Yassıda mahkûmlarının affını 160 kabul oyuna karşı 199 hayır oyla reddetmiştir. Kamuoyu, CHP iktidarının kısmi af yasasını eleştirmiştir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, af yasası üzerinde yapılan eleştirilere sert bir karşılık vermiştir. İnönü şu ifadeleri kullanmıştır: *"Affın suiistimali devam ettiği müddetçe bu meseleyi görüşmeyeceğiz. İstikbale ait hiçbir taahhüdümüz yoktur. Bize af mesuliyetini yükleyecek hiçbir kuvvet yoktur. Aklımızın ermediği mesuliyetleri tartışmayız"* (Hâkimiyet, 22 Şubat 1963, s. 1).

23.2.1963 tarihinde kabul edilen, Bazı Suç ve Cezaların Affı hakkındaki Kanun, Remi gazetede yayımlanmıştır. Af Kanun 1 Maddesine göre:

"5 yılı aşmayan cezaların affedilmesini ön görmüştür." 2. Maddesi: 5 yılı geçen cezalarında affedilmesini de hükme bağlamıştır." 3 Maddesi: "5 yılı aşan cezaların üçte bir nispetinde affedilmesini ön görmüştür. Af kanunu; askeri suçlar, vergi cezaları, para cezaları, orman suçları, Atatürk aleyhine işlenen suçlar, cinsel suçlar, kamu görevlilerin işlediği suçlar, döviz kaçakçılığı, zimmet, irtikâp, kız kaçırma gibi suçlara da yer vermiştir. Ancak Yüksek Adalet Divanınca mahkûmiyet kararı verilmemiş olanlar yasa kapsamında affa tabi tutulmamıştır" (Resmi Gazete, 23 Şubat 1963, s. 1-2).

1963 yılında kabul edilen af kanunu, koalisyon ortaklarından YTP ve ana muhalefet partisi AP'nin girişimi ile gerçekleşmiştir. Bu af kanunun yürürlüğe girmesinden sonra İstanbul'da 394, Ankara'da 124, Adana'da 94, İzmir'de 129 mahkûm tahliye edilmiştir (Yalansız, 2006, s. 155). 1965 genel seçimlerinden sonra tek başına iktidara gelen AP, 1966 yılında Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affını Meclis'e taşımıştır. Cumhuriyet gazetesi, "Af Konusu yarın Ele Alınıyor" başlıklı bir haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, AP Meclis Gurubunun, Seçim Kanun Tasarısını kabul ettiğini belirterek, Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in "Af Kanun

Tasarısı” üzerinde yaptığı açıklamaya yer vermiştir. Dinçer şu ifadeleri kullanmıştır: “Yassıada yargılamalarından hüküm giyen mahkûmlar için yeni bir af tasarısı düzenlenmiştir. Yassıada mahkûmlarından Anayasa gereğince siyasi hakları kaldırılmış olanların, siyasi haklarının iade edilmesi dışında, Yassıada mahkûmlarının diğer cezaları sonuçlarıyla beraber kaldırılacaktır” (Cumhuriyet, 12 Ocak 1966, s. 1).

Adalet gazetesi, “Yassıada mahkûmları Aftan faydalanacak” başlıklı bir haber yayınlamıştır. Gazete, AP’nin, 11 Ekim 1965 tarihine kadar işlenen suçların ve 27 Mayıs hükümlülerinin cezalarından iki yıl indirilmesini öngören af tasarısını müzakere ettiğini belirtmiştir (Adalet, 12 Ocak 1966, s. 1). Cumhuriyet gazetesi, “Af Kanunu Bakanlar Kurulunda son şeklini aldı” başlıklı bir haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, kısa bir zaman zarfında Meclis’e gönderilmesi düşünülen af tasarısının Başbakan Demirel başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından ele alındığını açıklamıştır. Bakanlar Kurlunca benimsenen Af Kanunu Tasarısı’nda şu esaslar yer almıştır:

“Tasarıyı inceleyen Bakanlar Kurulu, Yassıada mahkûmlarından iki yıl ceza almış olanlardan ziyade, beş yıla kadar ceza almış olanların affedilmesine, 20-21 Mayıs hükümlülerinin cezalarından iki yıl yerine, beş yıl indirim yapılmasına, bazı esaslar doğrultusunda basın suçları affedilmesine karar vermiştir. Bununla beraber Bakanlar Kurulu, 141-142 zararlı akımlar, 163 sayılı laiklik, 6187 sayılı vicdan ve 38 sayılı kanunundan hüküm giyenlerin cezalarından beşer yıl indirim yapılmasına ve vergi cezalarının af kapsamına alınmasına karar vermiştir” (Cumhuriyet, 16 Ocak 1966, s. 1).

Cumhuriyet gazetesi, “Bütün Yassıada Mahkûmları Affediliyor” başlıklı bir habere yer vermiştir. Gazetede Adalet Bakanı Dinçer’in Af tasarısıyla ilgili açıklaması yer almıştır. Adalet Bakanı Dinçer şu ifadeleri kullanmıştır: “15 maddelik Af Yasasının Meclis’ten geçmesi halinde Bayar başta olmak üzere, yurt içinde ve yurt dışında bulunan Yassıada mahkûmları af kapsamına alınıp, kamu haklarından yararlanmaya başlayacaktır. Yalnız Yassıada mahkûmları, siyasi af kapsamına alınmayacaktır. Yassıada mahkûmları, siyasi yasaklı olmaya devam edecektir” (Cumhuriyet, 17 Ocak 1966, s. 1).

AP, siyasi ve adli mahkûmların yararlanacağı geniş kapsamlı bir af yasaının çıkmak için af kanun tasarısını ve seçim kanunu tasarısını, 27 Ocak 1966 tarihinde Meclis’e sunmuştur. Konuyla alakalı Adalet gazetesinde yer alan haberde şu ifadelere yer verilmiştir: “AP’nin Meclise sunduğu af tasarısı, basın suçları, siyasi suçlar ve yüz kızartıcı suçlar dışında bütün suçlar affın şümulüne (kapsamına) alınmasına hüküm vermekteydi. Aftasarısı, Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenlerin, feri ve mütemmim cezalar ile caza mahkûmiyetlerin neticesi de şamil olmak üzere affedileceğini belirtmiştir” (Adalet, 28 Ocak 1966, s. 1, 7).

Cumhuriyet gazetesi, “CHP Grubu Af Kanunu Tasarısının karşısında” başlıklı bir haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, CHP Meclis Grubunun AP’nin Meclis’e sunduğu af teklifine karşı olduğunu belirtilmiştir. Af Kanun Tasarısı hakkında konuşan CHP Zonguldak Milletvekili Kenan Esengin: “Bu kanun tasarısı gizli ve maksatlıdır. Bu af tasarısı, 27 Mayıs’a ve orduya tahrikât yapmış olan Akşemsettinoglu’nu bile affedecektir” demiştir. Af Tasarısı hakkında konuşan diğer CHP’li üyeler de AP’nin af teklifine karşı olduklarını belirtmiştir (Cumhuriyet, 2 Şubat 1966, s. 1). Cumhuriyet gazetesi, “21 Mayıs Suçluları hakkında af tasarısında değişiklik yapıldı” başlıklı bir haber yayınlamıştır. Gazete, AP’nin Af Kanun Tasarısının Meclis komisyonunda görüşülmeye başlandığını dile getirmiştir. Gazete, Meclis komisyonunun AP’nin af teklifinde değişikliğe gittiğini belirtmiştir. Gazete haberinde şu ifadeler yer almıştır: “Meclis Adalet Komisyonu, AP’nin af tasarısında 21 Mayıs suçluları ile ilgili küçük bir değişiklik yapmıştır. İdama ve müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olan 21 Mayısçıların cezasının 24 yıl hapis cezasına çevrilmesine, beş ve daha az yıl hapis cezası almış olan 21 Mayısçıların cezalarının affedilmesine karar vermiştir” (Cumhuriyet, 8 Şubat 1966, s. 1).

Meclis Adalet Komisyonu, af tasarısı görüşmelerini tamamlayarak genel kurula sevk etmiştir. Cumhuriyet gazetesi, “Af tasarısı son şeklini aldı” başlıklı bir haberinde Meclis Adalet Komisyonu’nun hükümetin hazırladığı af tasarısı üzerinde birçok değişik yaptığını dile getirmiştir. Meclis Adalet Komisyonu,

eski Cumhurbaşkanı Bayar'ın Senato üyesi olamayacağına, örtülü ödenek suçlarının affedilmesine, 141 ve 142. Madde gereğince ceza almış olanlar ile Nurluların af kapsamı dışında bırakılmasına, hırsızlık yağma, gasp, dolandırıcılık, orman suçlarının af kapsamına alınmamasına karar vermiştir. Komisyon, adli suçların para karşılığında affedilmesini veya 6 ay ila 3'er yıl indirim yapılmasını uygun bulmuştur (Cumhuriyet, 15 Şubat 1966, s. 1). Cumhuriyet gazetesi, af tasarısının siyasi sonuçlar doğuracağını ileri sürmüştür. Gazete "Aftan Yararlanan Parlamento Üyeleri Suç ve İddialarını ve İsimleri Açıklıyoruz" başlıklı haberinde, affın yasalaşması durumunda çeşitli partilere mensup birçok milletvekili ve senatörün bu kanundan faydalanacağını dile getirmiştir (Cumhuriyet, 23 Şubat 1966, s. 1). Adalet gazetesi, "Muhalefet Engelleme Taktiğini Terk Etmedi, Gensorular Af Kanununu Geciktirdi" başlıklı bir haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete haberinde şu ifadeler yer almıştır:

Yassıada mahkûmlarının affına karşı olan CHP'nin Af Kanun Tasarısı'nın Meclis'te görüşülmesini engellemeye çalışmaktadır. Meclis bir haftalık aranın ardından 14 Mart 1966 Pazartesi günü toplanmıştır. CHP'li vekiller gündem dışı konuşmalar yaptığı için Af Kanun Tasarısı bir türlü Meclis'te görüşülememiştir." Bu konuda açıklama yapan Adalet Bakanı Dinçer: "Biz hükümet olarak Af Kanununun Meclis'te görüşülüp, kabul edilmesi için elimizden gelen her şeyi yaptık. Af Kanununu, Ramazan Bayramından önce Meclis'ten geçirmek için çaba gösterdik. Buna gayret ettik, ama olmadı. Şimdi de tasarı komisyonlardan geçtiği halde, Meclis gündeminde beklemektedir. Genel görüşme ve gensoru önergeleri nedeniyle af tasarısını bir türlü Meclis'te görüşülememiştir. Af tasarısının ne zaman görüşüleceğini ben de bilemiyorum. Bu durumda af yasanın kabul edilmesi gecikiyor.

CHP milletvekilleri, gündem dışı mevzuları Meclis gündemine getirerek, AP'nin af tasarısının Meclis'te görüşülmesini engellemeye çalışmıştır (Adalet, 15 Mart 1966, s. 1, 7). Adalet gazetesi, af kanunu üzerinde Başbakan Demirel'in yaptığı açıklamaya yer vermiştir. Demirel: "Vaat edilmiş olan her kanun çıkarılacaktır" diyerek AP hükümetinin af kanunu Meclis'ten geçmekte kararlı olduğunu belirtmiştir (Adalet, 7 Mayıs 1966, s. 1). Adalet gazetesi, "Af Kanunu Çıkacak" başlıklı bir başka haberinde AP'nin Af Tasarısı üzerinde yapılan eleştirilere Başbakan Demirel'in verdiği cevap yer almıştır. Demirel şu ifadeleri kullanmıştır:

Siyasi hüviyeti olmayanlar bu meydanlara gelmeliler, fikirlerini millete anlatmalılar, tasvip görürse o yolda gitmeliler. Ancak bu kolay bir iş değildir. Milletin huzurunda imtihan vermek zor bir iştir. Böyle yapmadıkları takdirde Büyük Türk Milletine muayyen taahhütlerde bulunmuş, fikirlerini izah etmiş mesuliyet sahibi insanlara kendi istedikleri yolda gitmedikleri takdirde çeşitli tezvirat reva görenler evvela kendilerini ne zannettiklerini söylemeleri icap eder. Mazinin yıkıcı, yıpratıcı memlekete hiçbir hayrı olmayan alışkanlıklarına ve milleti beyazlar, yeşiller diye ayırma propagandası güdenlere itibar etmeyeceğiz. Peşin hükümler bir düstur gibi, bir formül gibi, bir kaide gibi vazedilmektedir. Bu arada bir vatandaşın af istiyoruz demesi üzerine Demirel, seçim kanunu da af kanunu da çıkacaktır diye karşılık vermiştir. (Adalet, 29 Mayıs 1966, s. 1, 7).

Milliyet gazetesi, AP'nin af tasarısı ile ilgili hazırladığı 22 Haziran 1966 tarihli komisyon raporuna yer vermiştir. Gazete haberinde şu ifadeler yer almıştır: "Yassıada mahkûmlarına emeklilik haklarının iade edilmesi, memuriyete dönmelerine olanak sağlanması önerilmiştir. Affın hükümlülerinin ayrıcalık tanıyacak nitelikte olmaması için affın kapsamının geniş tutulması, din istismarından mahkûm edilenlerin de af düzenlemesinden yararlanması gerektiği ileri sürülmüştür." AP'nin af tasarısı ülke gündemini meşgul etmekte iken af tasarısıyla alakalı hem iktidar, hem de muhalefet açıklama yapmıştır. Başbakan Demirel, Adalet Bakanı Dinçer ve CHP Grup Başkanvekili Nihat Erim, af ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: "Dinçer: Bayar mutlaka affedilmelidir, şeklinde bir söz sarf etmedim. Bu mevzuyla kimseyle konuşmadım. Demirel: Bu kanun hakkında ileri sürülen söylentiler gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Af Kanunu Meclistedir. Yakında görüşülecektir. Erim: AP ile aramızda af konusunda bir anlaşma olduğunu ileri süren gazete haberleri bizim açımızdan asılsızdır" (Milliyet, 23 Haziran 1966, s. 1, 7).

Cumhuriyet gazetesinde Nadir Nadi'nin "Af Konusu Üstüne" başlıklı bir köşe yazısı yer almıştır. Nadi gazetede ki köşe yazısında şu ifadeleri kullanmıştır:

AP Hükümeti adına konuşan Adalet Bakanı Dinçer'in sözlerinden affın Meclis tatile girmeden çıkarmak istemektedir. AP Hükümetinin af kanunun bir an önce kabul edilmesini Yassıda mahkûmları için istemektedir. Bu af teklifi siyasi suçlara öncelik tanıdığı için siyasi bir af niteliği taşımaktadır. 27 Mayıs'tan sonra yapılan anayasaya göre 141 ve 142. Maddelere göre hüküm giymiş olanların affedilmesi kabul edilecek bir şey değildir.

Aynı tarihli gazetede "Satır: CHP af konusunda AP ile anlaşmış değildir" başlıklı bir haber de yer almıştır. Gazete, AP Hükümeti'nin, Meclis yaz tatiline girmeden evvel af yasasını çıkarmak istediğini belirtmiştir. Öyle ya da böyle bu af yasası Meclis'ten bir şekilde geçecektir. Önemli olan toplumun ve kamuoyunun vicdanını yaralamayan bir af yasasının kabul edilmesidir. Bu af yasası Yassıda mahkûmlarının affedilmesi için çıkartılmaktadır. Bu nedenle Meclis'te görüşülmekte olan af yasası siyasi bir nitelik taşımaktadır. CHP Genel Sekreteri Kemal Satır: "Af mevzunda hükümet ile bir anlaşmaya varılmadığını belirtmiştir" (Cumhuriyet, 23 Haziran 1966, s. 1).

Milliyet gazetesi, "CHP, Bayar'ın Affı Söz Konusu Değil" başlığıyla yer verdiği haberinde, AP'nin af tasarısına değinmiştir. Gazete, af tasarısını incelemek için kurulan CHP ihtisas komisyonunun bir bildiri yayınladığından bahsetmiştir. Aşağıda CHP bildirisi ve AP Malatya Milletvekili Hamit Fendoğlu'nun açıklaması yer almıştır.

İdam hükümlüsü düşük Cumhurbaşkanı Bayar'ın Milli Birlik Komitesince infazı müebbet hapse çevrilmiş olan cezasının şu veya bu şekilde affedilmesinin hiç bir vakit söz konusu olmayacağı dile getirilmiştir. AP Malatya Milletvekili Hamit Fendoğlu: Bayar'ın senatör yapılması hakkında af kanunu tasarısına madde eklenmek istendiğine dair haberlerin gerçek dışı olduğu ne Bayar ne de diğer hükümlülere senatörlük için hiçbir teklifte bulunulmadığı dile getirmiştir (Milliyet, 26 Haziran 1966, s. 1, 7).

Adalet gazetesi, "Affın Şumulü Genişletilecek" başlıklı bir haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, eski Demokratların memuriyete alınması, eski Başbakan Menderes'in örtülü ödenek borcu ve eski Cumhurbaşkanı Bayar'ın durumunun CHP ve AP arasında anlaşmazlık konusu olduğunu, belirtmiştir. Aynı zamanda gazete, CHP ile AP'nin affın uygulanmaya başlayacağı tarih üzerinde de anlaşmaya varamadıklarını ileri sürmüştür (Adalet, 7 Temmuz 1966, s. 1, 7). Adalet gazetesi de "Bayar'ı Sunay affedecek" başlıklı haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, CHP'nin Bayar'ın af kanunu kapsamına alınmasına şiddetle karşı çıkması üzerine Cumhurbaşkanı'nın af yetkisini kullanması gündeme getirildiğini dile getirmiştir. Başbakan Demirel'in Cevdet Sunay'ı ziyaretinde Bayar'ın affı gündeme gelmiştir. Siyasi çevrelerde dolaşan habere göre Cumhurbaşkanı Sunay'ın Bayar için af yetkisini kullanmakta herhangi bir sakınca görmeyeceği belirtilmiştir.

Bayar'ın affı Cumhurbaşkanı Gürsel zamanında da gündeme gelmiştir. Ancak Bayar, affedilmesi için başvuruda bulunmadığından Bayar'ın affı gerçekleşmemiştir. Benzer bir durumda yine affı için müracaata bulunmayan Bayar'ın affedilmesi mümkün olabilir mi?" sorusunu gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Başbakan Demirel: Kocama hali sebebiyle müracaatları olmasa da Cumhurbaşkanı tarafından affedilmesinin mümkün olduğunu dile getirmiştir. Bayar'a ait iki raporun da kocama halini tasdik ettiği ileri sürülmüştür. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Sunay: Peki o halde raporları veriniz, durumu inceleyeyim demiştir. (Adalet, 8 Temmuz 1966, s. 1, 7).

Milliyet gazetesi, Cumhurbaşkanı Sunay tarafından affedilen Bayar ile ilgili yapmış olduğu haberde Sunay'ın Bayar'ın affetmesi için sunulan adli tıp raporlarını incelediğini, Anayasa'nın 97. maddesine göre 8 Temmuz 1966 tarihinde Bayar'ın affettiğini belirtmiştir (Milliyet, 9 Temmuz 1966). Bayar'ın affedilmesi için 8 Temmuz 1966 tarihli 3'lü kararname hazırlanmıştır. Bayar'ın af kararnamesinde şu esaslar yer almıştır:

1-Yüsek Adalet Divanınca 15/9/1963 tarihinde ittihaz olunan kesin kararlar; irtikap suçundan Türk Ceza Kanununun 209/1, 56 ve 207'inci maddeleri ile 15 numaralı kanunun 3'üncü maddesi gereğince 4 sene 2 ay ağır hapis ve müebbetten memuriyetten mahrumiyetine, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını cebren tağyir, tebdil ve ilgadan dolayı Türk Ceza Kanununun 146/1 maddesi hükmünce ölüm cezasına çarptırılmasına karar verilip, 65 yaşını bitirmiş olması dolayısıyla ölüm cezası Milli Birlik Komitesi tarafından müebbet ağır hapse tahvil edilen hükümlü, Abdullah Fehmi oğlu 1883 doğumlu Celal Bayar'ın tıbben tespit olunan sürekli hastalıkları sebebiyle; yalnız, hüküm edilmiş olan şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalarının kaldırılması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 97'inci maddesi 1'nci fıkrası hükmü gereğince uygun görülmüştür. 2-Bu kararı Adalet Bakanlığı yürütür" (CCA, 030.11.1.0/320-29-3: 8).

Hürriyet gazetesi, "Sunay, Celal Bayar'ı Affetti" başlıklı haberinde Sunay'ın eski Cumhurbaşkanı Bayar'ı "Kocama halini" gerekçe göstererek affettiğini dile getirmiştir. Affıyla ilgili kararname Resmî gazetede yayınladıktan sonra Bayar'ın af muamelesinin tamamlanacağı belirtilmiştir. Adalet Bakanı Dinçer: "Celal Bayar'ın şahsi hürriyeti bağlayıcı esaslar Anayasanın 97'nci maddesinde yazılı sebeplere dayandığı Cumhurbaşkanımıza bildirilmiştir" (Hürriyet, 9 Temmuz 1966, s. 1). Adalet gazetesi, Bayar'ın ilk tahliye edildiği 22 Mart 1963'e kadar 1.028 gün cezaevinde kaldığını, 7 gün serbest kaldıktan sonra 11 Aralık 1964'e kadar 594 gün cezaevinde kaldığını dile getirmiştir. Böylece Bayar, en son tahliye edildiği 11 Aralık 1964 gününe kadar toplam 1.622 gün cezaevinde kalmıştır (Adalet, 9 Temmuz 1966, s. 7). Milliyet gazetesi ise Yüksek Adalet Divanınca 1961 yılında idama mahkûm edilen, Milli Birlik Komitesi tarafından idam cezası müebbet hapse çevrilen Bayar'ın 7 Kasım 1964 tarihinden beri sağlık raporu ile meşrutiyetten cezaevinden tahliye edildiğini belirtmiştir (Milliyet, 9 Temmuz 1966, s. 7).

Milliyet gazetesi "Af İçin Anlaşma Olmadı" başlıklı haberinde Yassıda mahkûmlarının affından bahsetmiştir. Gazete, siyasi parti temsilcilerinin Af Kanun Tasarısı için yaptıkları iki ayrı toplantıda, uzlaşmaya varamadığını dile getirmiştir. Gazete, AP'nin Yassıda mahkûmlarının affı üzerinde durduğunu ve diğer suçluların affını motif olarak ele aldığını; CHP'nin ise Yassıda mahkûmlarının affından yana olmadığını ve 21 Mayısçıların (Talat Aydemir ile darbe girişiminde bulunanların) affından yana olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber, CKMP, YTP ve Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) genel aften yana olduğunu ileri sürülmüştür. Bir tarafta Yassıda mahkûmlarının affını isteyen AP, diğer tarafta 21 Mayıs olaylarından dolayı mahkûm edilmiş olanların affını isteyen muhalefet yer almıştır (Milliyet, 10 Temmuz 1966, s. 1, 7).

Adalet gazetesi, 12 Temmuz 1966 tarihli sayısında "AP Grubu affın kapsamını genişletiyor" başlıklı bir haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, Meclis'in AP'nin af tasarısını görüşmek üzere 11 Temmuz 1966 tarihinde Ferruh Bozbeyle başkanlığında toplandığını belirtmiştir. Meclis'teki af yasası görüşmelerine, Başbakan Demirel, bakanlar, muhalefet partisi genel başkanları ve milletvekilleri tam kadro katılmıştır. Af Kanun Tasarısı ile ilgili konuşan Demirel, şöyle bir açıklama yapmıştır:

Af iki, üç gün içinde kabul edilmelidir. Muhalefetin mutabık olmadığı hiç bir tasarı bu Meclis'ten çıkamaz iddiasının nasıl bir vehimden ibaret olduğunu ispata mecburuz. Bu tasarının müzakere sürüncemesine de tahammülü yoktur. Bu kanunla ilgili geniş vatandaş kitlesinin psikolojik durumu dikkate alınması gerekir. Bu itibarla iki üç gün içinde bu tasarı Meclisten çıkmalıdır. (Adalet, 12 Temmuz 1966, s. 1).

AP, affın kapsamının 5 Haziran 1966 olarak belirlenmesini teklif etmiştir. Şayet kabul edilirse 5 Haziran 1966 tarihine kadar işlenen suçlar af kapsamına alınacaktı. Af kapsamına alınan idam mahkûmlarının cezası müebbet hapse, müebbet hapis cezaları 18 yıla indirilecekti. Daha evvel af kanunlarından yararlanmış olan mahkûmlar da cezalarından beşer yıl indirilmek suretiyle af kanunundan yararlanabilecekti. Af kanun tasarısının 6. maddesi para cezası almış olanlar ile Yassıda hükümlülerinden yurt dışına kaçmış olanların affını öngörmekteydi. Muhalefet, hükümetin af yasasını çıkartarak 27 Mayıs'a gölge düşürmeye çalıştığını ileri sürmekteydi. AP'nin Af kanun Tasarısı üzerinde ileri sürülen iddialara cevap veren Adalet Bakanı Dinçer, şu

açıklamayı yapmıştır: “Hükümetimiz zamanında Cumhurbaşkanı 1 kişiyi affetmiştir. 27 Mayıs’a gölge düşürdüğümüzü iddia edenler şayet bunda samimi iseler, 27 Mayıs’a gölge düşürmeye kendilerinin başlamış olduklarını kabul ediyorlar” (Adalet, 12 Temmuz 1966, s. 7).

Adalet Bakanı Dinçer’in açıklaması ve muhalefetin ileri sürdüğü iddialar 1960 Darbesi’nden sonra askeri vesayetin siyaset kurumu üzerinde etkili olmaya devam ettiği göstermiştir. Bu nedenle siyaset kurumunun önemli bir meselede kendi başına özgür iradesiyle karar almakta ve uygulamakta güçlük çektiği anlaşılmıştır. Milliyet gazetesi, Meclis’te görüşülmekte olan Af Kanun tasarısına değinerek “Meclis Af Tasarısının Tümünü Kabul Etti” başlıklı bir habere yer vermiştir. Gazetede Bayar’ın ilgili kamu haklarından yararlanmasında ilgili madde üzerinde CHP Sözcüsü Mustafa Uyar’ın yaptığı açıklama yer almıştır. CHP Sözcüsü Uyar:

Bu madde ile güdülen maksatlardan biri düşük Cumhurbaşkanı Bayar’ın affını sağlamaktır. Bu suretle Bayar’ın milletvekilliği, Bakanlık, devlet memurluğu ve siyasi parti üyeliği gibi her türlü kamu haklarından istifade hakkı iade edilmiş olacak. Asla nedamet getirmediği ve her haliyle 27 Mayıs 1960 devrimini meşru saymadığını, Yüksek Adalet Divanına şeni mahkeme diyerek af değil, tashihi karar istiyorum diyen bir zatın genel af kapsamına alınmasının 27 Mayıs 1960 devriminin meşruluğu ilkesine büyük bir darbe vurulacağı şüphesizdir.

Hakikaten bir siyasetçinin bir darbeyi meşru göstermeye çalışması Türkiye’nin demokrasisi açısından oldukça vahim bir durumdur. TİP adına konuşan Yunus Koçak ise şu ifadeleri kullanmıştır: “Cezaevlerinde bulunan 65 yaşını doldurmuş bütün suçlular affedilmelidir. Hastalık, sakatlık ve sağlık durumları itibariyle cezaevlerinde daha fazla kalamayacakların affedilmesinin gerekli olduğunu düşünmekteydim” (Milliyet, 12 Temmuz 1966, s. 1, 7).

Cumhuriyet gazetesi Meclis’te görüşülmekte olan Af Kanun tasarısına değinmiştir. Gazete, AP’nin Af Kanun tasarısının 11 Temmuz 1966 tarihinde Meclis’te müzakere edildiğini belirtmiştir. Millet Partisi (MP), CHP, TİP, YTP, AP’nin Af Kanun Tasarısı’nın komisyona iade edilmesini istediği, ancak AP oylarıyla bu öneri reddedildiği dile getirilmiştir. Siyasi partiler AP’nin Af Kanun Tasarısı üzerinde görüşlerini açıklamıştır. Adalet Bakanı ise yapılan tenkitlere cevap vermiştir (Cumhuriyet, 12 Temmuz 1966, s. 1). Milliyet gazetesi, Af Kanununun birinci maddesinde yer alan affın geçerli olacağı tarihin, AP oylarıyla 5 Haziran 1966 olarak belirlendiği belirtmiştir. Böylece 5 Haziran 1966 tarihine kadar işlenen suçlar af kapsamına alınmıştır. Af Kanunu, ölüm cezalarını müebbet hapis cezasına, müebbet hapis cezalarını da 30 yıla indirilmesini öngörmüştür (Milliyet, 14 Temmuz 1966, s. 1, 7). Milliyet gazetesi, 14 Temmuz 1966 tarihinde Meclis’te kabul edilen Af Kanunu’nun 6’ncı maddesiyle, Menderes’in 4 milyon 787.214 liralık borcunun, armatör Ali İpar’ın 26 milyon liralık borcu affedildiği okuyucularına duyurmuştur. Gazetede yer aldığı üzere 6’ncı maddeye göre:

27 Mayıs mahkûmlarının amme hakları iade edilmiştir. Ödenmemiş olan zararlar ve borçlar af kapsamına alınmıştır. Yassıada hükümlüleri devlet memurluğuna atanabilmelerinin önü açılmıştır. Yassıada mahkûmları hakkında devam etmekte olan davalar düşürülmüştür. Yurt dışına kaçmış bulunan eski DP milletvekillerinden Zeki Erataman ve Reşat Akşemsettinioğlu da af kapsamına alınmıştır. 27 Mayıs mahkûmlarından asker olanların nişan, rütbeleri ve emeklilik hakları geriye verilmesine karar verilmiştir. Bayar’ın senatoya giremeyeceğine dair ibare Anayasa metninde olduğu için metinden çıkarılmıştır (Milliyet, 15 Temmuz 1966, s. 1).

Adalet gazetesi, “Mali Af da dün kabul edildi” başlıklı haberinde, Meclis’in Af Kanunu tasarısını 18 Temmuz 1966’da ele aldığı belirtmiştir. Gazete, 20-21 Mayıs suçlularından idam ve müebbet hapse mahkûm olanların cezalarının 20 yıla indirilmesi, diğerler cezaların da sekiz yıl düşürülmesine öngören komisyon teklifinin ve vergi cezalarının affının Meclis tarafından kabul edildiğini okuyucularına aktarmıştır (Adalet, 19 Temmuz 1966, s. 1). Adalet gazetesi, Meclis’in Af Kanunun 20 maddesini tek tek kabul ettiğinden bahsetmiştir. Af Kanununun tamamı Meclis’te kabul edildikten sonra Senatoya havale edilmiştir (Adalet, 20 Temmuz 1966,

s. 1, 7). Milliyet gazetesi, Af Kanun tasarısından aşağı yukarı 20.000 fazla mahkûm ile haklarında takibat yapılan 60.000 ila 80.000 civarında kişinin faydalanacağını, böylece 100.000 civarında mahkûmun af kanundan yararlanacağını ileri sürmüştür. Ancak Adalet Bakanlığı, Af Kanun tasarısından kaç kişinin yararlanacağı ilgili kati bir rakamı kamuoyuyla paylaşmamıştır (Milliyet, 21 Temmuz 1966, s. 1). Cumhuriyet gazetesi, Meclis'in, Af Kanunu görüşmelerinin 20 Temmuz sabahı tamamladığını, Af Kanunda birçok bakımdan değişikliğe gidildiğini dile getirilmiştir. Af Kanunu, 5 yıl olan taksirli suçlar affedilmesini, 5 yıldan fazla olan taksirli suçlardan 5 yıl indirim yapılmasını ön görmüştür. Bununla beraber Af Kanunu, Talat Aydemir ile birlikte darbe girişiminde bulunan ve 15 yıla ceza almış olan askeri personelin (21 Mayısçıların) de serbest bırakılmasını içermiştir. Aynı zamanda af kanunu yurt dışında bulunan Yassıda suçlularına verilmiş olan cezaları affetmiştir. Af Kanunu, 31 Aralık 1965'ten önce kesinleşmiş ya da kesinleşmemiş vergi cezalarının altı ay içerisinde ödenmek şartıyla affedilmesini karara bağlamıştır. Ancak 141. ve 142. Maddeye göre zararlı ve yıkıcı akımlarda bulunanlar (sosyalizm ile kominizim ayrımının artması, devletçilik olarak yorumlanan sosyalizmin söz konusu maddelerle yasaklanması olmasına karşı çıkmış olanlar) ile 2.500 liradan fazla döviz kaçakçılığı yapanlar af kapsamına alınmamıştır (Cumhuriyet, 21 Temmuz 1966, s. 1). Adalet gazetesi, "Aftan Kimler Faydalanacak" başlıklı bir haber yayınlamıştır. Gazete haberinde Meclis Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in, Af Kanunu üzerine yaptığı açıklamaya yer almıştır. Meclis Adalet Komisyonu Başkanı Tekinel, şu ifadeleri kullanmıştır:

Af Kanun tasarısının ana maddesi durumunda olan birinci maddeye göre, soruşturma aşamasında olup da suçları neticelenmiş olanlar, beş seneye kadar ceza almışsa haklarındaki soruşturma ve mahkemenin derhal durdurulacağını, beş seneden fazla ceza alanların ise mahkemelerinin sonuçlandırılacağını belirtmiştir. Ancak bu cezaların sadece beş seneden fazla olan kısmının infaz edileceğini dile getirmiştir. Tekinel, kesinleşmiş cezalar için "Beş Sene" hükmünün uygulanacağını, bu afa sadece cezaların ortadan kaldırıldığını, ceza fiillerinin suç olma vasfının kaldırılmadığını belirtmiştir. Şayet suç teşkil eden fiilden dolayı zarar görenlerin şahsi haklarını almaya af kanunun bir engel teşkil etmeyeceğini dile getirmiştir. Bu mesele 17'nci madde de ele alınmıştır. Suçtan dolayı (mağdur olanlar) zarar gören kimseler, mahkeme sürecinde zararlarının karşılanmasını isterlerse temyizdeki dosyaları yeniden ceza dairelerine iade edilecektir. Öte yandan Türk ceza kanunu ile diğer kanunlarda yazılı suçlardan dolayı (adi suçlar) ölüm cezasına çarptırılmış veya çarptırılacak olanların cezaları müebbet hapse, müebbet hapis cezaları da 30 yıl ağır hapis cezasına çevrilmiştir. 15 yaşından küçük olanlar (15 yaşında olanlar dâhil) 141. ve 142. maddelere göre giydikleri cezalardan 5'er sene indirim yapılacaktır. 218 sayılı Af Kanununda bazı uygulama aksaklıklarından dolayı yararlanamamış olan olanlar, af kanunuyla 7'şer sene indirimden yararlanmış olacaktır. 21 Mayıs suçlularının sürgün cezasının kaldırıldığını, memur olarak hizmet alabileceklerini, sadece orduya dönemeyeceklerdir. Yüksek Adalet Divanınca 1567 sayılı kanunla ek ve tadillerine muhalefetten dolayı hükmedilen para cezaları affedilmemektedir. Bunlar hakkında 5. maddenin 2. fıkrası uygulanmayacaktır. Ali İpar'ın para cezası af kapsamı dışında tutulmaktadır. (Adalet, 21 Temmuz 1966, s. 1, 7).

"Meclisten geçen af kanunu iç huzur ve sosyal düzen bakımından büyük faydalar sağlayacağına şüphe yoktur. On binlerce insanın ve ailelerinin ıstırabını dindirecek olan af kanunu millet iradesinin en mutlu tecellisi ve atıfeti olacaktır. Milletvekillerimizin bu yüzden vatandaşların minnet ve şükranını kazandıkları muhakkaktır" (Adalet, 23 Temmuz 1966, s. 1). Adalet gazetesi, "Tabii Senatörler İhanet İçindedir" başlıklı haberinde Başbakan Demirel'in açıklamasına yer vermiştir. Gazetede yer aldığı üzere Demirel şu ifadeleri kullanmıştır: "Kendilerini sorumsuz ve dokunulmaz sanan tabii senatörler ihanet içerisindedir. İktidarın dediği olacaktır. Türk Milletine inanmaya ve onun çıkarmış olduğu iktidara razı göstermeye mecbursunuz" (Adalet, 2 Ağustos 1966, s. 1, 7).

Milliyet gazetesi, “Meclis dün gece Affı kabul etti” başlıklı bir haberi ocuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete, Af Kanununun Senato’dan geçmesi için AP’nin idam ve müebbet hapis cezasına mahkûm olmuş; 20-21 Mayısçılarının (20/21 Mayıs 1963’te Talat Aydemir ile darbe girişiminde bulunanların) cezalarından 15 yıl indirim yapılmasını kabul ettiğini belirtmiştir. Böylece 20/21 Mayıs 1963’te olaylarından dolayı ölüm ve müebbet cezası almış olanların cezası, 15’er yıl ağır hapis cezasına çevrilmiştir. Senato Umumi Heyeti, 3 Ağustos 1966 tarihinde “Bazı Suç ve Cezaların Affına Dair Kanunu” geniş kapsamlı bir yasa olarak kabul etmiştir. Af kanunundan çeşitli suçlardan dolayı hüküm almış olanlar veya haklarında mahkûmiyet kararı verilmiş olanlar faydalanabilecekti (Milliyet, 4 Ağustos 1966, s. 1). 6 Ağustos 1966 tarihli Adalet gazetesi, “Af Anayasaya aykırı değildir” başlıklı haberinde Adalet Bakanı Dinçer’in açıklaması yer almıştır. Dinçer şu ifadeleri kullanmıştır: “*Halen Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilmiş olanlardan cezaevinde kimse yoktur. Bu fiili duruma rağmen, Af Kanununun Yassıada mahkûmları için çıkarıldığı iddiası tamamen mesnetsizdir. Bazı kimselerin iddia ettiği gibi Af Kanununun anayasaya aykırı bir yönünün bulunmamaktadır*” (Adalet, 6 Ağustos 1966, s. 1, 7).

Adalet gazetesi “İhtilalin Açtığı yarayı sarıyoruz” başlıklı haberinde Başbakan Demirel’in Af Kanunu ile ilgili beyanatına yer vermiştir. Demirel şunları söylemiştir: “*İhtilalin açtığı yarayı sarıyoruz. Millet iradesine dayanmayan hiç bir nizama Türkiye’de hayat hakkı yoktur. Af Kanunu etrafında kopartılan fırtına halkın huzurunu kaçırmak içindir*” (Adalet, 7 Ağustos 1966, s. 1). Cumhurbaşkanı Sunay, 8 Ağustos 1966 tarihinde Af Kanunu’nu imzalamıştır. Adalet gazetesi, “Affı Sunay dün sabah imzaladı” başlıklı haberinde, Cumhurbaşkanı’nın imzalanan af kanunundan bahsetmiştir. Gazete haberinde af kanunuyla ilgili şu bilgiler yer almıştır:

Af kanunu, verilen cezalardan 5 yıl indirim yapılmakta, kanunda yazılı ceza miktarları 5 yıldan az olanlar hakkında başlatılan soruşturmalar durdurulmaktadır. Af, 5 Haziran 1966’ya kadar suç işlemiş idam mahkûmlarını ve idama mahkûm edilecek olanları “ipten kurtararak” haklarında verilen cezaları ömür boyu hapis cezasına çevirmektedir. Ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilenlerin cezaları 30 yıla indirmektedir. Önceki af kanunlarından yararlanmamış olanlar bu af kanunuyla iki yıl affa uğrayacaktı. Böylece beş yıllık aftan faydalanılan süresi yedi yılı bulacaktı. 20-21 Mayıs ayaklanmasına (Talat Aydemir ile darbe teşebbüsüne) karışanların cezaları 8’er yıl indirilecekti. Yassıada mahkûmları tamamen affedilecek, yurt dışında bulunan eski Demokratlar Türkiye’ye dönebilecek, memuriyetten ayrılmak zorunda olanlar isterlerse memuriyete dönebilecekti. 31 Aralık 1965 tarihine kadar verilen vergi cezaları verginin anaparasının altı ay içinde ödenmesi halinde affa uğrayacaktı (Adalet, 9 Ağustos 1966, s. 4).

AP döneminde kabul edilen af kanunu oldukça geniş kapsamlı bir yasa olarak kabul edilmiştir. AP iktidarı başlangıçta Yassıada mahkûmlarını affetmek üzere Meclise sunduğu af kanunu tasarısı yapılan eklemelerle ve düzenlemelerle Talat Aydemir ile beraber girişiminde bulunanları, daha evvel aftan faydalanmamış olanları ve vergi cezalarının affını da içine almıştır. Adalet, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet ve Hâkimiyet gazetesi, 1962 yılından beri gündemde olan ve 1966 yılında neticelendirilen Yassıada mahkûmlarının ve Bayar’ın affını gündeme taşımıştır. Ancak her gazete kendi yayın ilkesi doğrultusunda ve siyasi görüş ve düşüncesine göre Yassıada mahkûmları ve Bayar’ın affını ele alıp okuyucularına aktarmıştır.

Sonuç

Basın, Cumhuriyet döneminde meydana gelen hadiseleri, geçmişten günümüze aktaran önemli bir iletişim aracı olmuştur. Günümüzde sosyal medya basının yerini almıştır. Ancak 2000’li yıllara kadar basın toplumu gündemden haberdar eden ve ülke gündemini yansıtan önemli bir kitle iletişim aracı olmuştur. Aynı zamanda basın; bilgilendirme, yorum ve değerlendirme yapan, ülke gündemine yön veren önemli bir propaganda aracı olmuştur. Bu çalışmada yer verilen basın yayın organları, 27 Mayıs Darbesi’nden sonra Bayar ve Yassıada mahkûmlarının af sürecini yakından takip etmiş; bu konuyla alakalı çok sayıda haber yapmıştır. 1960’lı yıllarda radyoyla beraber gazeteler, gündemi ve gelişmeleri takip edip, değerlendirmiştir. Gazeteler 1960’lı yıllarda

Bayar ve Yassıda mahkûmlarının cezaevi yıllarını, tahliyelerini ve af sürecini okuyucularıyla paylaşmıştır. Birçok gazete, Bayar ve Yassıda mahkûmlarını gündeme taşıyarak ilgililerin bu meseleyle alakadar olmasını sağlamıştır. Demokratlar ile aynı siyasi gelenekten gelen AP, muhafazakâr ve liberal bir siyasi parti olarak Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affını ele alıp, Meclis ve Senatoda kabul edilmesini sağlamıştır.

Araştırma kapsamında seçilen Adalet, Cumhuriyet, Hâkimiyet, Hürriyet ve Milliyet gazetesinin 1961'den 1966 Eylül ayına kadar sayıları incelendiğinde, Adalet ve Hâkimiyet gazetesinin Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affıyla ilgili büyük puntolarla, resimlerle haber yaptığı görülmüştür. Adalet ve Hâkimiyet gazetesi, Af Kanunu gündeme geldiği andan itibaren bu meseleyle ilgili haber yapmaya başlamıştır. Adalet gazetesi, sık sık Başbakan Demirel ve Adalet Bakanı Dinçer'in açıklamalarına yer vermiştir. Böylece Adalet gazetesi AP'nin Af Kanun tasarısını en üst perdeden dillendirmiştir. Adalet gazetesi, Adalet Partililerin açıklamalarına yer vererek af yassının çıkartılmasının bir gereklilik olduğunu ve hangi amaçla affın çıkartıldığını ortaya koymaya çalışmıştır. Dolayısıyla Adalet gazetesi Bayar ve Yassıda mahkûmlarının af yarasının çıkması için çaba harcamış, af yarasının yanında yer almıştır. Hâkimiyet gazetesi ise 1966 yılında gündeme gelen Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affından bahsederken olumsuz bir değerlendirme yapmaktan kaçındığı belirlenmiştir.

Hâkimiyet gazetesi, Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affının niçin, nasıl ve hangi gerekçeye dayanarak gündeme getirildiğini açıkça belirtmemiştir. Dolayısıyla Bayar'ın ve Yassıda mahkûmlarının affıyla ilgili gündemi takip eden gazete, olup biteni yansıtmaya çalışmıştır. Aslında 1960 Darbesi'nden sonra askeri vesayetin basın ve siyaset kurumu üzerinde etkisi devam ettiği için basın, Bayar ve Yassıda mahkûmlarından bahsederken daha dikkatli bir dil kullanmaya özen göstermiştir. Bu nedenle basın, Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affını, açıkça dile getirmemiştir.

Milliyet ve Hürriyet gazetesi, Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affıyla ilgili gelişmeleri yansıtmaya çalışmış, olumlu ya da olumsuz bir ifade kullanmamıştır. Bu nedenle Milliyet ve Hürriyet gazetesi, Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affını olduğu gibi aktarmaya çalışmıştır. Cumhuriyet gazetesi, Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affı gündeme geldiği andan itibaren, AP'nin Af Kanunu üzerinde muhalefet partilerinin yaptığı eleştiri ve açıklamalara yer vermiştir. Bu nedenle Cumhuriyet gazetesinde muhalefet sözcülerinin ve Milli Birlikçilerin yaptığı açıklamaların yer aldığı görülmüştür. Cumhuriyet gazetesi, Bayar ve Yassıda mahkûmlarının af yarasını muhalefet cephesinden ele almıştır.

Sonuç olarak çalışma kapsamında yapılan değerlendirmeden Türk basınının Bayar ve Yassıda mahkûmlarının af yarasıyla ilgili gelişmeleri günü gününe aktardığı, 1966 yılında Af Kanununu dönemin şartları içinde ele aldığı anlaşılmıştır. Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affını Adalet gazetesinin iktidar cephesinden, Cumhuriyet gazetesinin ise muhalefet cephesinden yaklaştığı görülmüştür. Gazeteler, Bayar ve Yassıda mahkûmlarının affına fotoğraflarla, büyük puntolarla okuyucuya aktararak, bu mevzuda yapılan haberi güçlendirmeye ve etkili kılmaya çalışmıştır. 1966 yılında AP'nin oylarıyla Meclis ve Senato'da kabul edilen Bayar ve Yassıda mahkûmlarının af kanunu gibi Cumhuriyet döneminde birçok af kanununun kabul edildiği görülmüştür. 1923'ten günümüze kadar uygulanan af kanunları, bazen dar kapsamlı, bazen geniş kapsamlı olarak kabul edilmiştir. Cumhuriyet döneminde çeşitli alanlarda af kanunu çıkartıldığı görülmüştür. Örnek vermek gerekirse; kısmi, genel, orman, basın, deprem, öğrenci, vergi, memur, şoför, terörle mücadele, Rahşan affı gibi çeşitli af kanunlarının çıkartıldığı tespit edilmiştir. 1966 yılı Af Kanunu, genel ve geniş kapsamlı bir af yarası olarak yerini almıştır. Bu nedenle 1966 yılı Af Kanunu birçok kesime hitap etmiştir. 22 Aralık 2000'de çıkartılan "Rahşan Affı" 1966 yılında kabul edilen af kanunu gibi geniş kapsamlı bir yasa olmuştur. Ancak Cumhuriyet döneminde çok sayıda af kanununun çıkartılması yasaların işlevselliğini ve toplum üzerinde caydırıcılığı azaltmıştır.

Kaynakça | References

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivler Başkanlığı

Süreli Yayınlar

Adalet Gazetesi

- Adalet. (1966, Ocak 5). “Eğer af gelecek ise bir mektup bunu önleyemez!”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Ocak 12). “Yassıda Mahkûmları Aftan Faydalanacak”, 1.
- Adalet. (1966, Ocak 28). “Yeni Af tasarısı Meclis’e Verildi”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Mart 15). “Muhalefet Engelleme Taktiğini Terk Etmedi”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Mayıs 7). “Vaat Edilmiş Olan Her Kanun Çıkartılacak”, 1.
- Adalet. (1966, Mayıs 29). “Af Kanunu Çıkacak”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Temmuz 7). “Affin Şümülü Genişletilecek”, 1, 7.
- Adalet. (1966 Temmuz 12). “AP Gurubu affın kapsamını genişletiyor”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Temmuz 12). “5 Haziran 1966’ya Kadar İşlenen Suçlar Affa Girdi”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Temmuz 19). “20-21 Mayıs Mahkûmlarının Cezalarından 8 Yıl İndirildi. Mali Af da Kabul Edildi”, 1.
- Adalet. (1966, Temmuz 20). “Af Kanunu Müzakereleri Tamamlandı”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Temmuz 21). “Aftan Kimler Faydalanacak”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Temmuz 23). “Af Üzerine Düşünceler”, 1.
- Adalet. (1966, Ağustos 6). “Af Anayasa’ya Aykırı Değildir”, 1, 7.
- Adalet. (1966, Ağustos 7). “Demirel’in üçüncü basın toplantısı: İhtilalin Açtığı Yarayı Sarıyoruz”, 1.
- Adalet. (1966, Ağustos 9). “Affı Sunay Dün Sabah İmzaladı”, 1.
- Adalet. (1966, Ağustos 9). “Af Kanunu İmzalandı”, 4.
- Adalet. (1966, Ağustos 9). “Affı Sunay dün sabah imzaladı”, 1.
- Adalet. (1966, Ağustos 2). “Kendilerini Sorumsuz ve Dokunulmaz Sanan Tabii Senatörler İhanet İçindedir”, 1, 7.
- Cumhuriyet Gazetesi
- Cumhuriyet. (1963, Ocak 15). “CHP Komisyonu aflar şümülüne basın suçlarını da ithal etti”. 1.
- Cumhuriyet. (1966 Ocak 17). “Bütün Yassıada Mahkûmları Affediliyor”, 1.
- Cumhuriyet. (1966, Şubat 2). “CHP Gurubu Af Tasarısının karşısında”, 1.
- Cumhuriyet. (1966, Şubat 13). “Af Tasarısı dün Adalet komisyonunda kabul edildi”, 1.
- Cumhuriyet. (1966, Şubat 23). “Aftan Yararlanan Parlamento Üyeleri Suç İddialarını ve İsimleri Açıklıyoruz”, 1.
- Cumhuriyet. (1966, Temmuz 12). “Meclis Af Tasarısının Tümünü Dün Kabul Etti”, 1.
- Cumhuriyet. (1966, Temmuz 23). “Af konusu üstüne. Satır: CHP af konusunda AP ile anlaşmış değildir”, 1.
- Cumhuriyet. (1966, Temmuz 21). “Affin esasları”, 1.
- Hâkimiyet Gazetesi.
- Hâkimiyet. (1963, Ocak 14). “Af Konusu Koalisyon Partilerini Sarsıyor”, 1.
- Hâkimiyet. (1963, Ocak 22). “Şehrimiz Bölge Cezaevindeki Siyasi Mahkûmlar Aftan Faydalanamıyor”, 1.
- Hâkimiyet. (1963, Şubat 22). “Siyasi Af Mecliste Reddedildi”, 1.
- Hâkimiyet. (1963, Nisan 20). “Refik Koraltan, Dün İstanbul Topkapı Cezaevine Nakledildi”, 1.
- Hürriyet Gazetesi
- Hürriyet. (1963, Mart 23). “Bayar Serbest”, 1.
- Hürriyet. (1966, Temmuz 9). “Sunay, Celal Bayar’ı Affetti”, 1.
- Milliyet Gazetesi
- Milliyet. (1960, Ekim 15). “İlk Gün: Anayasayı İhlal Kararnamesi Okundu, Köpek Davası Başladı”, 1.
- Milliyet. (1964, Kasım 8). “Celal Bayar Dün Gece Muvafakatten Tahliye Edildi”, 1, 7.
- Milliyet. (1966, Haziran 23). “Dinçer: Bayar’ın Affından Söz Etmedim”, 1, 7.
- Milliyet. (1966, Haziran 26). “CHP Bayar’ın Affı Söz Konusu Değil”, 1, 7.
- Milliyet. (1966, Temmuz 9). “Sunay, Bayar’ı Dün Affetti”, 1, 7.
- Milliyet. (1966, Temmuz 10). “Af İçin Anlaşma Olmadı”, 1, 7.
- Milliyet. (1966, Temmuz 12). “Meclis Af Tasarısının Tümünü Kabul Etti”, 1, 7.
- Milliyet. (1966, Temmuz 13). “Affın Tarihi 5 Haziran Olarak Kabul Edildi”, 1, 7.
- Milliyet. (1966, Temmuz 15). “Menderes’in Para Cezası Af Olundu”, 1.

Milliyet. (1966, Temmuz 21). "Aftan 100 Bin Kişi Yararlanıyor", 1.

Milliyet. (1966, Ağustos 4). "Meclis Düne Gece Affı Kabul Etti", 1.

Resmi Gazete

Resmi Gazete. (1962, Ekim 18). "Kanunlar, Anayasayı ihlal suçundan Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenlerin cezalarının kısmen affı hakkındaki Kanun", 8846.

Resmi Gazete. (1963, Şubat, 23). "Kanun: Bazı Suç ve Cezaların Affı hakkında Kanun", 1-2.

Araştırma Eserler, Makaleler, Tezler, İnternet Kaynağı ve Arşiv Belgesi

Adalet Partisi. "Tarihimiz". <http://ap.org.tr/adalet-partisi/siyasi-tarihimiz> adresinden alındı.

Akgümüş, M. (2024). Adalet Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi ve Milliyet Gazetesi Ekseninde 1965 Genel Seçimleri, Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, XIV/2: 29.

As E. 1960 İhtilali ve Sonrasında Cemal Gürsel, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2000.

Aydemir, S. Ş. (2016). *Menderes'in Dramı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Başgil, F. A. (2008). *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, İstanbul: Yağmur Yayınları.

Bayır, E. A. (2011). "27 Mayıs 1960 İhtilali ve Demokrat Parti'nin Tasfiyesi," *Selçuk Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1/1: 13-27.

Bozdağ, İ. (1991). *Celal Bayar, Bir Darbenin Anatomisi 27 Mayıs İhtilali*, İstanbul: Emre Yayınları.

Celal, B. (1999). *Kayseri Cezaevi Günlüğü*, (hızl. Recep Bozkurt). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Demir, Ş. (2011). *Düello Menderes ve İnönü, Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne Olaylar*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Demirel, T. (2011). *Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dursun, D. (2001). *27 Mayıs Darbesi*, İstanbul: Şehir Yayınları.

Gülmez, N. (2014). Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevi'nden Tahliyelerinin Basına Yansımaları," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 14/29: 249-282.

İpekçi, A. ve Coşar, Ö. S. (2010). *İhtilalin İç Yüzü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İpek, D. (2024). "27 Mayıs Darbesi Öncesi Cepheleşme Hareketi: Vatan Cephesi Örneği (1958-1960)," *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33: 878.

Kocabaş, S. (2010). *27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yolda Yeşilhisar Kayseri Olayları (17 Şubat - 3 Nisan 1960)*, İstanbul: Bayrak Yayıncılık.

Kocabaş, S. (2011). *Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yol (1950 - 1960)*, İstanbul: Bayrak Yayıncılık.

Metin, M. (2020). Celal Bayar'ın Kayseri Cezaevinden Tahliyeleri, Affı ve Uluslararası Af Örgütünün Bu Konudaki Çabaları," *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6/13: 375-394.

Önal, T. (2017). "27 Mayıs İhtilali'nin Geride Bıraktıkları ve İnönü Hükümetleri Döneminin Önemli İç Siyasi Gelişmeleri (1961-1965)," *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1/1: 12, 14.

Özkır, Y. (2013). "Hürriyet Gazetesi'nin Kimliği", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3: 67.

Pınar, T. I. (2023). "Türkiye'de Siyasal Propaganda Araçlarının Kullanımına Bir Örnek: 27 Mayıs 1960 İnkılabı," *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 135/266: 93-110.

Sambur, B. Demirci, H. Dalar, M. vd. (2017). *Türkiye'de Siyasal Hayat*, İstanbul: Divan Kitap.

Şahin, T. (2018). *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Sağ Merkez ve Muhafazakâr Partilerin Reklam Stratejileri: Demokrat Parti, Adalet Partisi, Anavatan Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisi*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

Teknaz, A. D. M. (2023). *Adalet Partisi İktidarında Türkiye (1965-1971)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmış Doktora Tezi).

Topçu, İ. ve Topçu A, S. (2017). "Adnan Menderes'in Yargılanması ve İdamı", *Akademik Bakış Dergisi*, 61: 66-67.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivler Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, "Eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar hakkında Yüksek Adalet Divanı'na verilen şahsi hürriyetini bağlayıcı cezaların, sürekli hastalık sebebiyle affı." Fon (F), Kutu (K), Gömlek (G), Sıra (S), Tarih (T).

F: 32-29-3, K: 320, G: 29, S: 3, T: 08.07.1966.

Yalansız, N. (2012). 27 Mayıs Darbesi Sonrası Celal Bayar ve Eski Demokrat Partililerin Türk Siyasi Hayatına Etkileri, *Turkish Studies*, 7/13: 2587.

Yalansız, N. (2006). *Türkiye'de Koalisyon Hükümetleri 1961-2002*, İstanbul: Buke Kitapları.

Yazıcı, T. (2015). *1946'dan Günümüze Medya ve Siyaset*, İstanbul: Volga Yayıncılık.